

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN ÖĞRETİM YAŞANTILARINDA OKUL İDARESİNDEN BEKLENTİLERİ

Emine ÖZEL. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, ozelemine@yahoo.com

ÖZET: Okullarda verilen eğitim-öğretimin başarılı olabilmesi için okulun güçlü bir okul idarecisine sahip olması gerekir. Yapılan araştırmalar okul başarısı ile okul idarecisi arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Sosyal bilgiler öğretiminde etkili öğrenmeleri sağlayabilmek, iyi bir öğrenme ortamı oluşturabilmek ve bu konudaki okul amaçlarını gerçekleştirebilmek için okul idaresi ve öğretmenlerin birlikte çalışmaları, işbirliği yapmaları gerekmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul idaresinden öğretimsel beklentilerini konu alan bu araştırmada öğretmenlerin okul idarecilerinden en çok adil olmalarını, daha sonra da velilerle iyi bir iletişim kurmalarını ve mevzuatı çok iyi bilmelerini bekledikleri saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler öğretimi, öğretmen beklentileri, okul idaresi

SOCIAL STUDIES TEACHERS' INSTRUCTIONAL EXPECTATIONS FROM SCHOOL ADMINISTRATION

ABSTRACT: Schools should have a powerful school administrator in order for the education given in schools to be successful. Researches which have been conducted have shown a positive relationship between school success and its administrator. To provide effective learning in social studies education, to create a good learning environment and to achieve school objectives in this regard, the school administration and teachers should work together and cooperate. In this study whose subject is social studies teachers' instructional expectations from school administration, it has been determined that teachers mostly expect school administration to be fair, and then, to effectively communicate with the parents and to know the rules and regulations very well.

Keywords: social studies teaching, teachers' expectations, school administration

GİRİŞ

Eğitim, gelişmekte olan bir dünyaya uyum sağlayabilecek nitelikte insanı yetiştirmek, toplumun kültürünü korumak ve genç nesle aktarmak, daha iyi bir toplum yaşamı için bireylere gerekli bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlamıştır (Doğan, 2003: 32). Eğitim faaliyetlerinin yapıldığı her kademe ve türdeki okul için eğitimin amaçları ile tutarlı olarak saptanmış okul amaçları vardır (Taymaz, 2001: 5). Amaçlarını planlanan düzeyde gerçekleştiren okul, etkili okuldur (Helvacı ve Aydoğan, 2011: 44). Okulu amaçlarına ulaştırmak, eğitimi geliştirerek eğitimin niteliğini yükseltmek ve daha nitelikli öğrenciler yetiştirmek okul yönetiminin görevidir (Başaran, 1994: 13). Ancak okulun amacına ulaşmasını sağlamak ve etkili okula ulaşmak için yöneticilerin yalnız başına çalışması yeterli değildir. Çünkü okul; eğitim programı, öğrenci, öğretmen, yönetici, bina - araç ve gereçler ile çevreden oluşan bir bütündür. Okulun amaçlarına ulaşması için okul yönetimi bütün içinde yer alan her bir öğeyi birbiriyle uyumlu olarak işletmelidir (Erden, 1998: 65). Hem de bu bütün içindeki tüm insan ve madde kaynaklarını en verimli biçimde kullanmalıdır (Bursalıoğlu, 1979: 6).

Okulların başarılı olabilmesi için güçlü bir okul müdürüne sahip olması gerekir. Çünkü okul başarısı ile okul müdürleri arasında güçlü bir ilişki vardır (Yavuz, 2007: 658). Öğretmen ise, okulda öğrenci ile doğrudan muhatap olan ve öğretim işlerini yapan kişidir. Bir okulda iyi bir öğrenme ortamı oluşturabilmek ve etkili öğrenmeleri sağlayabilmek için müdür ve öğretmenlerin birlikte çalışmaları, işbirliği yapmaları gerekmektedir. Bu durum bir yandan taraflar arasında etkili bir iletişimi zorunlu kılmaktadır (Celep, 2000: 40). Diğer yandan öğretmenlerin yöneticilerinden beklentiye girmelerine sebep olmaktadır. Öğretmenlerin okul müdürlerinden beklentileri söz konusudur ve bu beklentiler okulda verilen eğitimin niteliğini doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir (Bursalıoğlu, 1999: 47).

Beklenti, herhangi bir konuda gerçekleşmesi istenilen veya umulan durum veya durumlardır. Öğretmenlerin okuldaki davranışlarını, temel ihtiyaçları ve meslekleriyle ilgili beklentileri etkilemektedir. Temel ihtiyaçlar; fizyolojik ihtiyaçlar, korunma, sevgi, kendine değer verme ve kendini gerçekleştirme. Öğretmenlerin okul ortamındaki ilişkilerinde sevgi, saygı görme, kendini gerçekleştirme, yeteneklerini ortaya koyma ihtiyacı oldukça etkilidir (Ada

ve Küçükali, 2009: 193). Öğretmenlik mesleğiyle ilgili beklentiler ise; öğretmeni yaptığı işe karşı güdüleme ve moral verme, okulda yapılan değişiklikler hakkında öğretmeni bilgilendirme, değişikliklerin hazırlanması sırasında ilgililerin katılımına olanak verme, yönetici ile öğretmen arasında çıkan çatışmaları öğretmenlerle birlikte çözme, okul yönetimiyle ilgili işlere katılma gibi beklentilerdir (Bursalıoğlu, 1999: 158-161). Bu beklentilerin dışında okul idaresinin yapmakla sorumlu olduğu konular da öğretmenlerin idarecilerinden beklenti konuları arasındadır. Milli Eğitim Bakanlığı Yönetmeliğine göre okul müdürü; okulun amaçlarına uygun olarak yönetilmesinden, değerlendirilmesinden ve geliştirilmesinden sorumludur (MEB, 2012, Madde: 60).

Yöneticide bulunması gereken özellikler de öğretmenlerin idarecilerinden beklentileri arasında yer alır. Yapılan araştırmalara göre öğretmenlerin idarecede bulunmasını istedikleri özellikler; eşitlik ve adalete önem vermesi, dürüst ve samimi olması (Aslanargun, 2012: 1344), personeliyle iç içe olup iyi ilişkiler kurması, tutarlı ve istikrarlı olması, anlayışlı olması ve empati kurması, yol gösterici bir lider olması, gelişmelere açık olması, öneri ve çözümler üretmesi, sorunlara karşı duyarlı olması, personelinin haklarını savunması, fiziğinin düzgün ve bakımlı olması, öğrenciye ve öğretmene nasıl davranması gerektiğini bilmesi, sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getirmesi, mevzuata, yönetmeliklere ve kurallara uygun hareket etmesi, işinde deneyimli ve alanında bilgili olması, sosyal aktiviteleri en iyi şekilde organize etmesidir (Helvacı ve Aydoğan, 2011: 60).

İlköğretim müfredatında yer alan sosyal bilgiler dersini veren öğretmenler de diğer bütün öğretmenler gibi idarecilerinden bu beklentilerine cevap verecek davranışlar sergilemelerini istemekte ve beklemektedir. Ancak sosyal bilgiler öğretmenlerinin alana yönelik olarak karşı karşıya kaldıkları sorunlardan kaynaklanan birtakım farklı beklentileri daha olması söz konusudur. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları problemler; bilgisayar-projeksiyon gibi teknolojik araç ve harita-küre gibi öğretim araçlarının yetersizliği, idarecilerinden yeterli desteği ve gereksinim duydukları rehberliği görememeleri (Yılmaz ve Tepebaş, 2011: 177), bazı öğretmenlerin teknolojik araçların nasıl kullanılacağına ilişkin teknik bilgiye sahip olmamaları, gezi-gözlem ve inceleme gibi öğretim yöntemlerini uygulamak için idareden yeterli destek gelmemesi (Aktaran, Yılmaz ve Tepebaş, 2011: 160), hizmet içi eğitimlerin yetersiz olması ve verilen hizmet içi eğitimlerin de kısa süreli olmasıdır (Doğan ve Sarı, 2008: 483; Dinç ve Doğan, 2010: 48). Öğretmen bu sorunları yalnız başına çözemeyeceği için okul idaresinden problemlerin çözümü adına çeşitli beklentiler duymaktadır.

Okul idaresi tarafından bu beklentilerin karşılanmaması doyumsuzluğa, dolayısıyla eğitim-öğretim faaliyetlerinde verimsizliğe neden olmaktadır (Ada ve Küçükali, 2009: 193). Sosyal bilgiler eğitiminin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi için yönetici ve öğretmenlerin karşılıklı beklentilerini göz önüne alan davranışlar sergilemeleri ve birlikte uyum içinde çalışmalarını gerekmektedir.

YÖNTEM

Araştırmada, görüşme modeli, yapılandırılmış açık uçlu görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2013-14 akademik yılı, DPÜ Eğitim Fakültesinde lisansüstü eğitim yapan 12 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Nitel araştırma yöntemleri; kurumları, insanları ve dolayısıyla çevre argümanlarını doğal ortamlarında incelemeyi konu alır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Dolayısıyla araştırmanın yapılacağı alanla ilgili konu, olay ve olguları gözler veri toplar. Bu nedenle yapılandırılmış açık uçlu görüşme yaklaşımı ile veriler toplanmış, öğretmenlerin okul müdürlerinden beklentileri saptanmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yaklaşımı esas alınarak belirlenen temalara göre özetlenmiş ve temalar öğretmenlerin görüşlerinin frekansları alınarak yorumlanmıştır. Araştırmada görüşme yoluyla elde edilen veriler içerik analiz yöntemiyle incelenmiş ve yorumlanmıştır. Verilerin analizinde öğretmenlere sıra numaraları verilmiştir. Daha sonra her öğretmenin görüşleri kendi içinde ayrılmış ve temalara göre gruplandırılarak harflerle gösterilmiştir.

BULGULAR

Gerekli Fiziki Ortamın Sağlanma Düzeyine Yönelik Beklentilere İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin gerekli fiziki ortamın sağlanma düzeyine yönelik okul idaresinden beklentilerine ilişkin bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Gerekli Fiziki Ortamın Sağlanma Düzeyine Yönelik Beklentiler

Gerekli Fiziki Ortamı Sağlama Düzeyi	f	%
Okulun fiziki şartlarının iyileştirilmesi	7	58
Okulda temiz ve hijyenik bir ortamın oluşturulması	1	8
Sınıfların temizlenmesi	2	17
Teknolojik altyapının iyileştirilmesi	6	50
Teknolojik araçları sağlanması	6	50
Sınıf ortamının öğretime elverişli hale getirilmesi	4	33
Okul çevre düzenlemesinin yapılması	1	8
Okulun fiziki ortamını iyileştirme işlemlerini uygun ortam ve zamanda yapması	1	8
Öğretmenler odasının fiziki şartlarının iyileştirilmesi	1	8

Tablo 1 incelendiğinde yüksek oranda öğretmenlerin okul idaresinden okulun fiziki şartlarının iyileştirmesini (f: 7) bekledikleri görülmektedir. Okulun fiziki şartları konusundaki beklentilerin ise okulun temizliği, araç- gereç temini ve okul binası ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar arasında en çok, araç – gereç temini ile ilgili olarak, teknolojik araçların temin edilmesi (f: 6) ve teknolojik altyapının iyileştirilmesi (f: 6) beklentisi söz konusudur. Öğretmenler okulun temizliği ile ilgili olarak, sınıfların ve okulun diğer bölümlerinin temizliğinin yapılmasını (f: 2), okulda hijyenik bir ortam oluşturulmasını (f: 1) istemektedir. Okul binası ile ilgili olarak da, sınıfların ortamının eğitime uygun hale getirilmesini (f: 4), okulun çevre düzenlemesinin yapılmasını (f: 1), okulun fiziki ortamını iyileştirmek için yapılan çalışmaların zamanının iyi seçilmesini (f: 1), öğretmenler odasının fiziki şartlarının iyileştirilmesini (f: 1) istemektedirler. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu konudaki bazı görüşleri şöyledir:

- “Temiz ve hijyenik bir çalışma ortamı sağlamalı, sınıfın ve okulun eksikliklerini ivedilikle temin etmeli, dersle alakalı materyal ve malzemelerin temininde destek olmalı.”
- “Şu an hala kara tahtalarla ders anlatıyoruz. Herkes akıllı tahtaya geçti ama biz hala klasik devam.”
- “Öğretmenler odamızın fiziki açıdan yeterli olması gerekir. 15 kişilik odada 40-50 öğretmen dinlenmek zorunda kalıyor.”
- “Okulun tüm fiziki şartlarının eğitim-öğretime hazır hale getirilmeli. Bu işlem mümkün olduğunca okulun eğitim-öğretime kapalı olduğu zaman dilimlerinde yapılmalı.”

283

Öğretmenler ile İletişime Yönelik Beklentilere İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul idaresinden öğretmenler ile iletişime yönelik beklentilerine ilişkin bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretmenler İle İletişime Yönelik Beklentileri

Öğretmenleri İle İletişimi	f	%
Öğretmenler ile iyi bir iletişim kurmalı	7	58
Sevgi ve saygıya dayalı iletişim kurmalı	2	17
Öğretmenlere karşı pozitif yaklaşımı olmalı	3	25
Öğretmenler ile sık sık görüşmeli	7	58
Resmi işler dışında da öğretmenler odasına gelip öğretmenlerle birlikte olmalı	3	25
Öğretmenlerle düzenli şekilde bireysel olarak görüşmeli	1	8
Öğretmenleri iletişim kurarak tanımaya çalışmalı	3	25
Gerektiğinde öğretmenlerin kişisel problemleri ile ilgilenmeli	2	17
Öğretmenler ile empati kurmalı	2	17
Öğretmenlerle iletişim kurarak öğretmenleri desteklemeli	3	25

Sosyal bilgiler öğretmenleri idareci – öğretmen arasındaki iletişimin niteliğini farklı şekillerde ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin büyük bölümü (f: 7) öğretmen ve idareci arasında iyi bir iletişimin kurulmasını beklediklerini söylemişlerdir. Taraflar arasında kurulacak bu iletişimde iletişimin sevgi ve saygıya dayalı olması (f: 2) ile idarecinin öğretmene pozitif yaklaşım şeklini benimsemesi (f: 3) beklentisi söz konusudur. Ayrıca idarecinin öğretmenle iletişim kurarak öğretmenleri desteklemesi (f: 3) ve öğretmenleri anlaması için empati kurması (f: 2) beklenmektedir. Ankete katılan öğretmenlerin çoğunluğu idarecinin öğretmenlerle iletişimi için (f: 7) öğretmenler

ile sık sık görüşmesini beklemektedir. İdareci resmi işler dışında da öğretmenler odasına gelip öğretmenlerle birlikte olmalı (f: 3), öğretmenlerle düzenli şekilde bireysel olarak görüşmeli (f: 1), öğretmenleri iletişim kurarak tanımaya çalışmalı (f: 3), gerektiğinde öğretmenlerin kişisel problemleri ile ilgilenmelidir (f: 1). Aşağıda sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu yöndeki görüşlerine örnek verilmiştir:

- “Bir müdür tüm personeliyle sürekli iletişim halinde olmalı.”
- “Öğretmenler odasına ara sıra da olsa gelip öğretmenlerle toplantı haricinde de beraber olma, diyaloga girme.”
- “Öğretmenler ile her fırsatta görüşmeli, desteklemeli.”
- “Müdürün öğretmenlerle sadece amir-memur iletişiminin ötesinde öğretmene rehberlik yapmalı ve gerekirse öğretmenlerin şahsi problemleriyle de ilgilenmeli.”

Adalet Anlayışına Yönelik Beklentilere İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul idaresinden adalet anlayışına yönelik beklentilerine ilişkin bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Adalet Anlayışına Yönelik Beklentileri

Adalet Anlayışı	f	%
Öğretmenlere adil davranmalı	10	83
Kendine yakın gördüğü öğretmenleri kayırmamalı	5	42
Öğretmenler arasında (siyasi görüş, sendika gibi gerekçelerden dolayı) ayırım yapmamalı	4	33
Ders programlarını yaparken adil olmalı	1	8
Eğitim olanaklarını eşit paylaşmalı	2	17

284

Adalet anlayışına yönelik öğretmen beklentilerine ilişkin öğretmenlerin yaptığı değerlendirmeler incelendiğinde bu konuda en çok duyulan beklentinin, öğretmenlere adil davranılması (f: 10) olduğu görülmektedir. Bundan sonra beklenti olarak en çok ifade edilen beklentiler, kendine yakın gördüğü öğretmenleri kayırmaması (f: 5) ve öğretmenler arasında (siyasi görüş, sendika gibi gerekçelerden dolayı) ayırım yapmaması olmuştur. Öğretmenlere göre müdür “birlikte çalıştığı mesai arkadaşlarının hepsine aynı yakınlıkta olmalı, insan kayırmamalı, adamcılık yapmamalı” ve “herkesin dünya görüşüne bakmadan, siyasi anlayışını, sendikasını bir kenara bırakarak eşit davranmalı”dır. Bu durum öğretmenlerin müdürün öğretmen kayırmamasını istemediklerini göstermektedir. Bununla bağlantılı olarak müdürün ders programlarını yaparken adil olmasını (f: 1) ve eğitim olanaklarını eşit paylaşmasını (f: 2) beklediklerini ifade etmişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

- “Tüm çalışanlarına eşit muamele etmeli. Tüm eğitim olanaklarını eşit şekilde paylaşmalı.”
- “Herkesin dünya görüşüne bakmadan, siyasi anlayışını, sendikasını bir kenara bırakarak eşit davranması.”
- “Birlikte çalıştığı mesai arkadaşlarının hepsine aynı yakınlıkta olmalı, insan kayırmamalı, adamcılık yapmamalı.”

Sorun Çözme Becerisine Yönelik Beklentilere İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul idaresinden sorun çözme becerisine yönelik beklentilerine ilişkin bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sorun Çözme Becerisine Yönelik Beklentileri

Sorun Çözme Becerisi	f	%
Sorun çözme konusunda becerikli olmalı	10	83
Sorunları kısa sürede çözmeli	4	33
Sorunları pratik yollarla çözme	2	17
Sorunların çözümü sürecine öğretmenleri dâhil etmeli	4	33
Sorunların çözümü sürecinde öğretmenlere konuyla ilgili bilgi vermeli	1	8
Sorunun üzerini örtmek anlayışını benimsememeli	2	17

Tablo 4'e göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul idaresinden sorun çözme becerisi konusundaki en yüksek seviyedeki üç beklentileri, idarecinin sorun çözme konusunda becerikli olması (f: 10), sorunları kısa sürede çözmesi (f: 4) ve sorunların çözümü sürecine öğretmenleri dâhil etmesidir (f: 4). İdareci sorunları pratik yollarla çözmeli (f: 2), sorunun üzerini örtmek anlayışını benimsememeli (f: 2) ve sorunların çözümü sürecinde öğretmenlere konuyla ilgili bilgi vermelidir (f: 1).

Okuldaki sorunların etkili bir şekilde çözülmesi öğretim faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için gereklidir. Öğretmenlere göre müdür “*karşılaşılan problemlere çabuk kalıcı ve sağlıklı çözümler üretebilmeli, sorunları zamana bırakmamalıdır.*” Öğretmenler müdürün problemleri çözerken sorun çözme becerisini had safhada kullanmasını beklemektedir. Buna yönelik olarak “*yağdan kıl çekercesine kolay çözebilen*” ifadesi kullanılmıştır. Sorunların çözümü sürecinde öğretmenlerde sürece dâhil olmak istemekte, bu istek “*Sorunun başlangıcından bitişine kadar her safhasında öğretmenin problemin çözümü için görüşleri alınmalıdır.*” şeklinde dile getirilmektedir. Ayrıca müdürlerin “*sorunları geçiştiren, hallederiz deyip yuvarlak cevapla idare eden*” davranışlar içine girmemeleri beklenmektedir. Öğretmenlerin bu konuyla ilgili bazı ifadeleri şu şekildedir.

- “*Sorunları geçiştiren, hallederiz deyip yuvarlak cevapla idare eden değilde beraber tartışıp, çözüm yolları bulma adına öğretmen ve diğer idarecilerden görüş almalı.*”
- “*Karşılaşılan problemlere çabuk kalıcı ve sağlıklı üretebilmeli, sorunları zamana bırakmamalı.*”
- “*Sorunları en kısa sürede çözebilmeli, geri dönüt sağlayabilmeli.*”

Eğitimci Kimliğine Yönelik Beklentilere İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul idarecilerinin eğitimci kimliğine yönelik beklentilerine ilişkin bulgular Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Eğitimci Kimliğine Yönelik Beklentileri

Eğitimci Kimliği	f	%
İyi bir eğitimci olmalı	7	58
Eğitim faaliyetlerine dâhil olmalı	3	25
Eğitim konusunda öğretmenlere örnek olmalı	2	17
Derse girmeli	2	17
Eğitimle ilgili yaşanan gelişmeleri takip etmeli	3	25
Öğretmenleri kendilerini geliştirmeleri konusunda teşvik etmeli	3	25
İdarecilikten çok eğitimci kimliği ön planda olmalı, öğretmenlere eğitimci olarak davranmalı	4	33

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul idarecilerinin eğitimci kimliğine yönelik ifade ettikleri beklentileri içinde birinci sırada müdürün kendisinin de iyi bir eğitimci olması (f: 7) yer almaktadır. İkinci sırada idarecinin idarecilikten çok eğitimci kimliğinin ön planda olması, öğretmenlere eğitimci olarak davranması (f: 4) vardır. Bu konudaki diğer beklentiler ise; eğitim faaliyetlerine dâhil olması (f: 3), eğitimle ilgili yaşanan gelişmeleri takip etmesi (f: 3), öğretmenleri kendilerini geliştirmeleri konusunda teşvik etmesi (f: 3), derse girmesi (f: 2), eğitim konusunda öğretmenlere örnek olmasıdır (f: 2).

Ankette yer alan ifadeler doğrultusunda öğretmenler idarecinin iyi bir eğitimci olmasını beklemekte ve idareci kimliğinin eğitimci kimliğinin önüne geçmesini istememektedirler. Öğretmenlere göre, “*müdür demek yalnızca “müdür koltuğu”nu dolduran, vasıfsız biri demek değildir. Müdür idari kimliğiyle beraber eğitim kimliğini de içinde barındıran “eğitimci” biri olmalıdır. Yani eğitim konusunda bilgi ve beceri olarak donanımlı olmalıdır.*” Müdürün bizzat eğitim faaliyetlerine dâhil olmasını, derse girmesini ve eğitim konusunda öğretmenlere örnek olması gerektiğini düşünmektedirler. Öğretmenler bu konuya yönelik olarak “*en az derse girmeli*” ifadesini kullanmışlardır. Diğer yandan da müdürlerin öğretmenleri kendilerini geliştirmeleri konusunda teşvik etmeleri beklentisi vardır. Öğretmenlerin bu konuyla ilgili beklentilerini şöyle dile getirdikleri bazı ifadeleri şu şekildedir:

- “*İyi bir eğitimci olmalı, müfredata da hâkim olmalı.*”
- “*Bir müdürün idarecilikten çok eğitimci kişiliği ön planda olmalı.*”

- “En az derse girmeli, güncel olarak eğitimle ilgili gelişmeler hakkında kendini yetiştirmeli ve teşvik edici yardımcı olan bir idareci olmalı.”
- “Müdür öğretmenlerini bizzat kendisi eğitmek durumunda olmasa bile, öğretmenleri bu konuda teşvik edici olmalı köstek olmamalı. Örneğin yüksek lisans yapmak isteyen hocaya (imkanlar dahilinde) yardımcı olmak gibi.”

Resmi İşlerdeki Becerisine Yönelik Beklentilere İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul idarecilerinin resmi işlerdeki becerisine yönelik beklentilerine ilişkin bulgular Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Resmi İşlerdeki Becerisine Yönelik Beklentileri

Resmi İşlerdeki Becerisi	f	%
Resmi işler konusunda becerikli olmalı	10	83
Gerekli mevzuata hâkim olmalı	4	33
Resmi işler konusunda diğer idareciler ile işbirliği yapmalı	2	17
İş takibini titizlikle yapmalı	3	25
Öğretmenleri resmi işlerle boğmamalı	1	8
Öğretmene yaptırılan resmi işlerin sonuçları hakkında öğretmene bilgi vermeli	1	8
Okulu için yeni hedefler geliştirmeli ve ulaşmaya çalışmalıdır	1	8

Okul idarecilerinin resmi işlerdeki becerisine yönelik olarak sosyal bilgiler öğretmenleri en çok müdürün resmi işler konusunda becerikli olmasını (f: 10) beklemediklerini ifade etmişlerdir. İkinci derecedeki beklentileri, idarecilerin gerekli mevzuata hâkim olmasıdır (f: 4). Üçüncü derecedeki beklentileri, idarecinin iş takibini titizlikle yapmasıdır (f: 3). Bu konudaki diğer beklentiler ise; öğretmenleri resmi işlerle boğmaması (f: 1), öğretmene yaptırılan resmi işlerin sonuçları hakkında öğretmene bilgi vermesi (f: 1) ve okulu için yeni hedefler geliştirmesi ve ulaşmaya çalışmasıdır (f: 1).

Sosyal bilgiler öğretmenleri müdürlerinden resmi işler konusunda beceri beklemektedir. Müdür resmi işlerde adeta “iş bitirici” olmalıdır. Çünkü “zaten resmi işler onun asli görevidir.” Müdür resmi işleri titizlikle takip etmeli ve “müdür demek aslında bir nevi resmiyet demektir. Onun için resmi işleri mevzuatları biliyor olması gerekir.” ifadesinde olduğu gibi resmi işlerle ilgili mevzuata hâkim olmalıdır. Ancak öğretmenler müdürlerinden resmi işleri en iyi şekilde yapmalarını beklerken, kendilerini ilgilendiren resmi işler konusunda da kendilerine esnek davranmalarını beklemektedirler. Bu konudaki görüşlerden bazıları şu şekildedir:

- “Mevzuata hâkim olmalı, karşılaşılabilecek problemlere mevzuat çerçevesinde çözüm önerileri ve alternatifleri geliştirebilmeli.”
- “İş takibi hususunda titiz olmalı, verilen işler konusunda geriye dönük durum değerlendirmesi yapmalı.”
- “Öğretmenleri çok fazla resmi işlerle boğmamalı, olması gerekenleri hatırlatmalı”

Velilerle İletişimine Yönelik Beklentilere İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul idaresinden velilerle iletişime yönelik beklentilerine ilişkin bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Velilerle İletişimine Yönelik Beklentileri

Velilerle İletişimi	f	%
Velilerle iletişimi iyi olmalı	11	92
Okul – aile birliğini iyi organize etmeli	4	33
Veliyi okuldan uzaklaştıracak davranışlardan kaçınmalı	4	33
Velilerin dilek ve şikâyetlerini dikkate almalı	2	17
Velileri çocuklarının eğitimi konusunda bilinçlendirmeli	2	17
Öğretmen – veli diyalogunu teşvik ve kontrol etmeli	1	8
Velilerle sık sık görüşmemeli	1	8

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çok büyük bir kısmı idarecilerin velilerle iletişiminin iyi olmasını (f: 11) beklemektedirler. İdareci – veli iletişiminin iyi olmasının beklenmesine paralel olarak idarecinin veliyi okuldan uzaklaştıracak davranışlardan kaçınması (f: 4), okul – aile birliğini iyi organize etmesi (f: 4) ve velilerin dilek ve şikâyetlerini dikkate alması (f: 2) beklentileri olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre velilerle iyi bir iletişim kuran idareci velileri çocuklarının eğitimi konusunda bilinçlendirmelidir (f: 2). Araştırmada ilgili soruya verilen yanıtlar doğrultusunda öğretmenlerin bir kısmının müdürlerin velilerle iyi bir iletişim kurmasını istemelerinin yanı sıra müdürün öğretmen - veli diyalogunu teşvik ve kontrol etmesini (f: 1) de istedikleri anlaşılmaktadır. Bu konuda diğer beklentilere göre daha farklı bir beklenti de dile getirilmiştir. Bu beklentiye göre, idareciler velilerle sık sık görüşmemelidir (f: 1). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu konudaki bazı görüşleri şöyledir:

- “Okul – aile birliği ve velilerle çok iyi diyalog kurabilmeli. Yeri ve zamanı geldiğinde velilerin imkanlarını eğitimin menfaatleri çerçevesinde kullanabilmeli.”
- “Velilerle sürekli iletişim halinde olmalı. Onları eğitimin aktif öğeleri olarak görmeli, onların bilgi, beceri ve tecrübelerinden maksimum istifade etmelidir.”
- “Okul – aile birliğini iyi organize etmeli. Velilerle sık diyalog kurmalı, onların gücünü kullanmalı.”

Disiplin Anlayışına Yönelik Beklentilere İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul idarecilerinin disiplin anlayışına yönelik beklentilerine ilişkin bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Disiplin Anlayışına Yönelik Beklentileri

Disiplin Anlayışı	f	%
Disiplinli olmalı	10	83
Çok sert veya yumuşak değil, dengede bir disiplin anlayışı olmalı	5	42
Kırcı olmamalı	1	8
Baskıcı olmamalı	3	25
Gerekmeyen konularda disiplin sağlamaya çalışmamalı	1	8
Disiplin ile ilgili konuları öğretmen ve öğrencilere dönem başında hatırlatmalı	1	8
Öğrencilerin disiplini konusunda öğretmenle işbirliği yapmalı	1	8

287

Tablo 8’de sosyal bilgiler öğretmenlerinin idarecilerin disiplin anlayışına yönelik beklentilerine yer verilmiştir. Tablo 8’e göre öğretmenlerin idareciden disiplin anlayışı konusundaki beklentileri sırasıyla; disiplinli olması (f: 10), çok sert veya yumuşak değil dengede bir disiplin anlayışı olması (f: 5), baskıcı olmaması (f:3), kırcı olmaması (f: 1), gerekmeyen konularda disiplin sağlamaya çalışmaması (f: 1), disiplin ile ilgili konuları öğretmen ve öğrencilere dönem başında hatırlatması (f: 1), öğrencilerin disiplini konusunda öğretmenle işbirliği yapmasıdır (f: 1).

Sıralamada öğretmenlerin en çok disiplinli olma konusunu dile getirdikleri görülmektedir. Öğretmenlere göre idareci disiplinli olmalıdır. Çünkü “disiplin olmadan okulda başarı sağlanamaz” ve “disiplinin olmadığı yerde başbozukluk baş gösterir”. Ankete verilen cevaplar ile öğretmenler disiplinin niteliği hakkında da beklentileri olduğunu ortaya koymuşlardır. Öğretmenlere göre, idarecinin ortaya koyacağı disiplin çok sert veya çok yumuşak bir disiplin değil, dengede bir disiplin olmalı, idareci disiplini sağlamaya çalışırken baskıcı ve kırcı olmamalıdır. Bu konuda dikkati çeken diğer bir beklenti ise, idarecilerin gerekmeyen konularda disiplin sağlamaya çalışmamasıdır. Cevaplarda disiplinin uygulanma şekline yönelik beklentiler de dile getirilmiştir. Öğretmenlere göre disiplinin uygulayıcısı olan müdür, dönem başında disiplin ile ilgili konuları öğretmen ve öğrencilere hatırlatmalı ve öğrencilerin disiplini konusunda öğretmenle işbirliği yapmalıdır. Bu konudaki bazı öğretmen ifadeleri şu şekildedir:

- “Disiplini göz ardı etmemeli, zaman zaman bunu davranış ve söylemleri ile dile getirmelidir. Tatlı-sert ama baskıcı olmama!”
- “Dakik olmalı, toplantı yapacağında geç gelenlere kızmadan kendisi de erken gelmeli.”
- “Orta seviyede bir disiplin anlayışı olmalı, bunaltacak seviyede bir çalışma sergilememeli.”
- “Genel kuralları sene başında öğretmenlerle paylaşmalı. Öğrencilere sınırlarını hatırlatmalı.”

- “Anlamsız konularda disiplin sergileme derdinde olmamalı.”

Sosyo – kültürel Yapısına Yönelik Beklentilere İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul idarecilerinin sosyo – kültürel yapısına yönelik beklentilerine ilişkin bulgular Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyo – kültürel Yapısına Yönelik Beklentileri

Sosyo-Kültürel Yapısı	f	%
Kültürel konularda kendini geliştirmeli	6	50
Okulun bulunduğu çevrenin sosyo - kültürel özelliklerini bilmeli ve ona göre davranmalı	4	33
Sosyal bir kişiliğe sahip olmalı	2	17
Kendisi sosyo – kültürel faaliyetlere katılmalı	3	25
Sosyo - kültürel faaliyetlere katılma konusunda öğretmene örnek olmalı	2	17
Okulun sosyal ve kültürel aktiviteler yapmasını sağlamalı	2	17
Öğrencileri sosyal ve kültürel faaliyetlere katılması için yönlendirmeli	2	17
Kültürel farklılıklardan dolayı öğretmen ve öğrenciler arasında ayırım yapmamalı	1	8
Kendi kültürel yapısını işine yansıtmamalı	1	8

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin idarecilerin sosyo – kültürel yapısına yönelik en çok dile getirdikleri beklentileri, idarecilerin kültürel konularda kendini geliştirmesidir (f: 6). Bu beklenti ile doğrudan ilgili olarak idarecilerin sosyo – kültürel faaliyetlere katılması (f: 3) ve sosyal bir kişiliğe sahip olması (f: 2) beklentileri söz konusudur. Öğretmenlere göre, kendisi sosyal olan ve kültürel faaliyetlere katılan müdür, okulun diğer öğelerini de sosyal olmaları ve kültürel faaliyetlere katılmaları konusunda teşvik etmelidir. Bu konudaki beklentileri öğretmenler; sosyo - kültürel faaliyetlere katılma konusunda öğretmene örnek olmalı (f: 2), okulun sosyal ve kültürel aktiviteler yapmasını sağlamalı (f: 2) ve öğrencileri sosyal ve kültürel faaliyetlere katılması için yönlendirmeli (f: 2) şeklinde ifade etmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin idarecilerin sosyo – kültürel yapısına yönelik en çok dile getirdikleri ikinci beklentileri, idarecilerin okulun bulunduğu çevrenin sosyo - kültürel özelliklerini bilmesi ve ona göre davranmasıdır (f: 4). Bu beklentiyle bağlantılı olarak, idarecilerin kendi kültürel yapısını işine yansıtması (f: 1) ve kültürel farklılıklardan dolayı öğretmen ve öğrenciler arasında ayırım yapmaması (f: 1) beklentileri söz konusudur. Bu beklentilere göre idareci, okulun bulunduğu çevrenin sosyo - kültürel özelliklerini bilen ve ona göre davranan, kendi kültürel yapısını işine yansıtmayan ve kültürel farklılıklardan dolayı öğretmen ve öğrenciler arasında ayırım yapmayan nitelikte olmalıdır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin idarecilerin sosyo – kültürel yapısına yönelik beklentilerini ifade eden bazı görüşleri şöyledir:

- “Okulda ve okul dışı tüm etkinliklere katılmalı ve destekleyici tavırlar sergilemelidir.”
- “Bir müdür ve idareci kendi sosyo – kültürel yapısına göre değil topluma göre hareket etmelidir.”
- “Müdür, öğretmenlere aynı zamanda rehber olma konumu olduğu için kendini yetiştirmeye önem vermeli, zaman ayırmalı.”
- “Okul idaresi başta müdür olmak üzere, sosyal aktiviteler ve kültürel faaliyetlerde okulunun bulunmasını istemeli. Çeşitli spor faaliyetleri, yarışmalar, sinema ve tiyatro faaliyetlerine öğrencilerini yönlendirmelidir.”
- “Sosyo kültürel yapısını işine yansıtmamalı.”

Zaman Yönetimine Yönelik Beklentilere İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul idarecilerinin zaman yönetimine yönelik beklentilerine ilişkin bulgular Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Zaman Yönetimine Yönelik Beklentileri

Zaman Yönetimi	f	%

Etkili bir zaman yöneticisi olmalı	7	58
Eğitim – öğretim sürecini takip etmeli	7	58
Eğitim – öğretim sürecini programlamalı	6	50
Öğretmenlerin eğitim sürecini zaman zaman takip etmeli	3	25
Problemlerin çözüm sürecini takip etmeli	2	17
Müdür kendi mesaisine dikkat etmeli, toplantılara zamanında gelmeli	2	17

Tablo 10’da sosyal bilgiler öğretmenlerinin zaman yönetimine yönelik olarak beklentileri frekanslar halinde ifade edilmiştir. Bu tabloya göre öğretmenlerin zaman yönetimi konusunda okul idarecilerinden beklentileri; etkili bir zaman yöneticisi olmalı (f: 7), eğitim – öğretim sürecini takip etmeli (f: 7), eğitim – öğretim sürecini programlamalı (f: 6), öğretmenlerin eğitim sürecini zaman zaman takip etmeli (f: 3), problemlerin çözüm sürecini takip etmeli (f: 2), müdür kendi mesaisine dikkat etmeli, toplantılara zamanında gelmeli (f: 2) şeklindedir.

Tablo 10’un ifade ettiği sonuçlara göre sosyal bilgiler öğretmenleri, idarecilerinin zaman yönetimi konusunda en çok zamanı etkili bir şekilde yönetme becerisine sahip olmasını beklemektedirler. Öğretmenler için idareci, etkili bir zaman yöneticisi olarak eğitim – öğretim sürecini takip etmeli, eğitim – öğretim sürecini programlamalı ve öğretmenlerin eğitim sürecini zaman zaman takip etmelidir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin bir kısmı problemlerin çözüm sürecinin zamana yayılmasından dolayı problem çözüm sürecini etkili zaman yönetimi içinde değerlendirmişler, idarecilerin problemlerin çözüm sürecini takip eden kişiler olmaları gerektiğini söylemişlerdir. Bu konuda “*üzerine aldığı işleri zaman içinde takip etmeli ve mutlaka sonuçlandırılmalıdır.*” değerlendirmesi yapılmıştır. Diğer bir bulgu da idarecilerin kendileri ile ilgili işlerde de zamanı iyi kullanmaları beklentisinin olduğu sonucudur. Bu konudaki öğretmen ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

- “*Çok planlı ve tanzimi iyi olmalı, üzerine aldığı işleri zaman içinde takip etmeli ve mutlaka sonuçlandırılmalıdır.*”
- “*Öğrenme etkinliklerini ve bu süreci programlama ve daha sonrasını sürekli takip etmelidir.*”
- “*Öğretmenleri ara sıra kontrol etmeli ve eğitim sürecindeki zamanlama sıkıntısı varsa bunu beraber aşmalıdırlar.*”
- “*Mesaisine dikkat etmeli, toplantılarına zamanında gidip gelmelidir.*”

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim yaşantılarında okul idaresinden beklentilerini betimlemeye çalışan araştırma sonuçlarında öğretmenlerin okul idarecilerinden beklentileri; gerekli fiziki ortamı sağlama, iletişim, adalet algısı, sorun çözme becerisi, veli ilişkisi, disiplin anlayışı, sosyo-kültürel yapı ve zaman yönetimi ana hatlarını ortaya koyan görüşlerden oluşmuştur. Araştırma sonucuna göre öğretmenler okul idarecilerinden öncelikle; okulun fiziki şartlarının iyileştirmelerini, öğretmenlerle ve velilerle pozitif bir iletişim kurmalarını, öğretmenlere karşı adil davranmalarını, sorun çözme ve resmi işler konusunda becerikli olmalarını, disiplinli olmalarını, zamanı etkili ve verimli kullanmalarını ve her zaman eğitimci kimliklerinin ön planda olmasını beklemektedirler. Öğretmenlerin yarısından daha fazlasının beklenti olarak dile getirdikleri konular; idarecilerin öğretmenlere “adil davranması”, idarecilerin “sorun çözme ve resmi işler konusunda becerikli” olması, “disiplinli olması” ve “velilerle iyi iletişim kurması” konuları olmuştur. Bu bulgular, öğretmenlerin adalet algısının oldukça hassas olduğunu, sorunların ve resmi işlerin ustalıkla çözülemediği durumların problemlere yol açtığını, disiplinin idareciler kadar öğretmenler tarafından da gerekli görüldüğünü ve idarecilerin velilerle kurduğu iletişimin niteliklerinin yeteri kadar iyi olmadığını göstermektedir.

Araştırma bulgularına dayanarak, okul idarecilerinin;

- Uygulamalarında adil davranmaları,
- İdareci kimliklerinin yanı sıra öğretmen kimliklerini vurgulayan uygulamalarda bulunmaları,
- Vicdani ve hukuki zorunlulukları konusunda eğitim almaları,
- Zamanı iyi kullanma konusunda hassas davranmaları, rutin işleri otomatikleştirip öğretimsel sorunlara yönelmeleri,
- Mevzuatı çok iyi bilmeleri için belli aralıklarla bu konuda eğitime alınmaları,

- Madde ve insan kaynaklarını bir bütün olarak görüp öğretmenlerle ve velilerle iyi bir iletişim ağı kurmaları, buna uygun toplantıları standartlaştırmaları,
- Süreci takip eden bir izleme sistematigi oluşturup, bilgi kaynaklarını açık tutmaları sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul idaresinden beklentilerinin karşılanmasında etkili olacaktır.

KAYNAKÇA

ADA, Şükrü, KÜÇÜKALİ, Rıdvan, (2009), Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi, Anı Yay., Ankara.

ASLANARGUN, Engin, (2012), Okul Müdürlerinin Sahip Olması Gereken Değerler, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12 (2) Ek Özel Sayı, s.1327-1344.

BAŞARAN, İ. Ethem, (1994), Eğitim Yönetimi, Kadıoğlu Matbaası, Ankara.

BAŞARAN, İ.Ethem, (2006), Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi, Ekinoks Yay., Ankara.

BURSALIOĞLU, Ziya, (1979), Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.

BURSALIOĞLU, Ziya, (1999), Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış, 11. Basım, Pegem Yay., Ankara.

CELEP, Cevat, (2000), Eğitimde Örgütsel Adanma ve Öğretmenler, Anı Yay., Ankara.

290

DİNÇ, Erkan, DOĞAN, Yasin, (2010), İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Uygulanması Hakkında Öğretmen Görüşleri, Journal of Social Studies Education Research, 1 (1), s. 17-49.

DOĞAN, Tahsin, (2003), Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerine Rehber, Seçkin Yay., Ankara.

DOĞANAY, Ahmet, SARI, Mediha, (2008), The New Social Studies Curriculum From The Teachers' Point of View: A Study in The Adana Province of Turkey, Elementary Education Online, 7 (2), s. 468-484, <http://ilkogretim-online.org.tr>, Alıntı tarihi: 06. 09. 2013.

ERDEN, Münire, (1998), Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Alkım Yay., İstanbul.

HELVACI, M. Akif, AYDOĞAN, İsmail, (2011), Etkili okul ve Etkili Okul Müdürüne İlişkin Öğretmen Görüşleri, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4/2, 42-61.

MEB, Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, Madde: 60, <http://egitimmezuat.com>, Alıntı tarihi: 06. 09. 2013.

TAYMAZ, Haydar, (2001), Okul Yönetimi, 6. Baskı, Pegem Yay., Ankara.

YAMAN, Erkan ve IRMAK, Yasin, (2010), Yöneticiler ve Öğretmenler Arasındaki Güç Mesafesi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2010, Cilt: 7, Sayı: 13, s. 164-172.

YAVUZ, Mustafa, (2007), İlköğretim Okulu Müdürlerinden Beklenen Roller Ve Karşılama Düzeyleri, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17, 657–670.

YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2000). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yay., Ankara.

YILMAZ, K. TEPEBAŞ, F., (2011), İlköğretim Düzeyinde Sosyal Bilgiler Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar: Mesleğine Yeni Başlayan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2 (1), s. 157-177.